

FILM MŮŽE DĚJINY VYPRÁVĚT, ALE TAKÉ JE PŘEPISOVAT. ÚSTR ZVE ODBORNÍKY NA KONFERENCI O FILMU, HISTORISMU A TOTALITARISMU

Ústav pro studium totalitních režimů, tisková zpráva ze dne 2. září 2026

Jak nacisté a komunisté využívali film k vytváření vlastního obrazu minulosti? Proč totalitní režimy tolik spoléhaly na historické postavy, mýty a symboly? A jak se proměnil obraz minulosti v českém filmu a televizi po roce 1989? Odpovědi nabídne konference Film a dějiny: „Kdo ovládá minulost...“ (Historismus a totalitarismus), která se uskuteční 8. prosince 2026 v pražském Paláci Archa. ÚSTR nyní vyhláší call for papers a zve k účasti odborníky z různých oborů.

V rukou totalitních režimů se film z prostředku zábavy měnil na významný nástroj propagandy, ideologické manipulace i formování představy společnosti o vlastní minulosti. Právě propojením filmu, historismu a totalitarismu se bude zabývat připravovaná konference Ústavu pro studium totalitních režimů **Film a dějiny: „Kdo ovládá minulost...“ (Historismus a totalitarismus)**. Konference se uskuteční **8. prosince 2026 v Paláci Archa v Praze**. Organizátoři nyní vyzývají historiky, filmové a televizní badatele a odborníky z dalších relevantních oborů k zasílání návrhů příspěvků. Přihlášky, které mají obsahovat **název referátu, anotaci a profesní medailon**, je možné zasílat do **10. října 2026**. Jednotlivé referáty by neměly přesáhnout 20 minut.

KDO OVLÁDÁ MINULOST, OVLÁDÁ BUDOUCNOST I SOUČASNOST.

Ústřední otázkou konference je vztah politické moci k historickým obrazům vytvářeným filmem a televizí. Totalitní režimy si velmi dobře uvědomovaly, že minulost není čímsi dávno mrtvým, odbytým, ale že se může stát významným zdrojem legitimacy současného politického systému. Výběrem konkrétních postav, událostí a příběhů bylo možné vytvářet obraz minulosti, který odpovídal aktuálním politickým potřebám.

Konference se zaměří především na český a slovenský, respektive československý prostor. Jedním z hlavních témat bude vztah komunismu a historismu, a to od tzv. **jiráskovské akce vyhlášené v roce 1948 až po významné filmové a televizní reprezentace komunistické minulosti po roce 1989**. Pozornost bude věnována tomu, jak byly obrazy minulosti konstruovány, jak fungovaly a jakým způsobem je přijímali diváci.

STALIN JAKO PETR VELIKÝ. HITLER JAKO FRIEDRICH II.

Výrazným tématem bude způsob, jakým totalitní vůdci využívali historické postavy k vlastnímu obrazu a legitimizaci. Josif V. Stalin například v roce 1935 vyzval sovětské filmové tvůrce k natáčení filmů oslavujících historický boj za vládu dělníků a rolníků. Sám se přitom projektoval do postav významných ruských panovníků, především Petra Velikého, Alexandra Něvského a Ivana Hrozného. Historické postavy se tak stávaly nejen objektem filmového zpracování, ale také předobrazem současného vládce.

Příkladem jsou historické filmy Sergeje Ejzenštejna **Alexandr Něvský** z roku 1938 a **Ivan Hrozný**, natočený v letech 1943–1945. Přestože jejich příběhy vycházejí ze středověkých dějin, podle koncepce projektu v mnoha ohledech odrážejí především dobu, ve které vznikaly – Stalinův Sovětský svaz. Podobný princip lze sledovat také v nacistickém Německu. Hitlerovým historickým vzorem byl Friedrich II., kterého nacistická propaganda představovala jako mimořádného německého panovníka a zosobnění pruského válečnictví. Film Veita Harlana **Veliký král (Der große König, 1942)** pak tuto paralelu mezi historickým vládcem a Hitlerem dále posiloval.

ČESKOSLOVENSKO: OD HUSITSKÉ TRADICE K „JIRÁSKOVSKÉ AKCI“

V československém prostředí měla zásadní význam především **husitská revoluční tradice**. Také zde však historické motivy nesloužily pouze k připomínání minulosti. Stávaly se součástí širšího ideologického příběhu, který měl legitimizovat současný komunistický režim. Dobové zadání pro československou kinematografii z dubna 1950 ukazuje, jak konkrétně měla být tato ideologická práce s minulostí prováděna. Historický film měl současnému divákovi zprostředkovávat myšlenky odpovídající oficiálnímu výkladu společnosti a zdůrazňovat revoluční tradice českého národa, husitské hnutí, boj dělnické třídy proti kapitalismu i roli komunistické strany a Sovětského svazu.

OD MARKETY LAZAROVÉ K NORMALIZAČNÍMU FILMU

Proměny vztahu filmu a minulosti však nebyly přímočaré. V 60. letech se v době československé nové vlny filmaři od historických látek do určité míry programově odvraceli. Přesto vznikla díla, která historickou látku zpracovala zcela novým způsobem. Patří mezi ně například **Marketa Lazarová** Františka Vlášila z roku 1967. Nové historické filmy se odlišovaly nejen tématy, ale především formou. Odkláněly se od tradičního dekorativního historismu a osvětové deskripce. V československé kinematografii představovaly mimo jiné reakci na předchozí produkci spojenou s tzv. jiráskovskou akcí.

V 70. letech se pozornost přesunula výrazněji k moderním dějinám. Otakar Vávra natočil válečnou trilogii **Dny zrady, Sokolovo a Osvobození Prahy**, přičemž druhý a třetí díl vznikly v koprodukcii s Mosfilmem.

DĚJINY NA OBRAZOVCE PO ROCE 1989

Otázka filmového obrazu minulosti ale pádem komunistického režimu nezmizela. Naopak se otevřel nový prostor pro zkoumání toho, jakým způsobem český film a televize minulost reinterpretovaly v demokratické a postkomunistické společnosti. Projekt **Film a dějiny** se již věnoval českému historickému filmu po roce 1989, mimo jiné ostalickým náladám nebo seriálům **České století** a **První republika**. Připravovaná konference chce tuto problematiku dále rozvinout a zaměřit se mimo jiné na dva výrazné televizní seriály – **Zdivočelá země** a **Vyprávěj**.

Oba seriály lze vnímat jako významné počiny, jejichž prostřednictvím se minulost dostává k širokému publiku. Konference proto otevře také otázku jejich role při utváření kolektivní paměti a způsobu, jakým jejich obraz minulosti funguje v širším společensko-kulturním kontextu.

VÝZVA K UČASTI.

Organizátoři konference proto zvou odborníky, kteří se zabývají filmem, televizí, historií, propagandou, kulturní politikou, kolektivní pamětí nebo souvisejícími tématy.

Příspěvky se mohou věnovat zejména těmto oblastem:

- historické filmy natočené před druhou světovou válkou a během ní
- filmy tzv. jiráskovské akce,
- filmové reprezentace minulosti v letech 1945–1989,
- historismus a Československá televize do roku 1989,
- proměna českého historického filmu po roce 1989,
- televizní reprezentace minulosti po roce 1989, zejména seriály **Zdivočelá země** a **Vyprávěj**.

PRAKTICKÉ INFORMACE:

Film a dějiny: „Kdo ovládá minulost...“ (Historismus a totalitarismus)

Termín: 8. prosince 2026

Místo: Palác Archa, Na Poříčí 1047/26, 110 00 Praha 1

Termín pro zaslání návrhů: 10. října 2026

Délka referátu: maximálně 20 minut

Příhláška: název referátu, anotace a profesní medailon

Výstupem konference bude kolektivní monografie sestavená z vybraných příspěvků s názvem **Film a dějiny 11**. Konference je součástí pokračujícího projektu Film a dějiny, který se dlouhodobě zabývá mechanismy filmové propagandy a způsoby, jimiž film a televize vytvářejí a proměňují obrazy minulosti.

KONTAKT:

Petr Kopal, Ph.D.

garant a koordinátor projektu Film a dějiny

petr.kopal@ustrcr.cz

SLEDUJTE NÁS DÁLE NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH:

[Facebook](#)

[Instagram](#)

[X \(Twitter\)](#)

[YouTube](#)

KONTAKT PRO NOVINÁŘE:

Petra Jungwirthová, vedoucí odd. komunikace/ tisková mluvčí

M: 770 172 146 EM: press@ustrcr.cz

ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ (ÚSTR) je organizační složkou státu, do jehož činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona. (Činnost a poslání ÚSTR jsou ukotveny Zákonem o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek 181/2007 Sb. ze dne 8. 6. 2007). Definuje se jako paměťová instituce zkoumající dobu nacistické okupace 1939–45 a dobu komunistické nadvlády 1948–1989. Poskytuje veřejnosti výsledky své činnosti, zejména zveřejňuje informace o době nesvobody, o období komunistické totalitní moci, o činech a osudech jednotlivců, vydává a šíří publikace, pořádá výstavy, semináře, odborné konference a diskuse. Spolupracuje s vědeckými, kulturními, vzdělávacími a dalšími institucemi za účelem výměny informací a zkušeností v odborných otázkách, stejně tak se zahraničními institucemi a osobami, které mají obdobné zaměření. Podřízenou organizací ÚSTR je **Archiv bezpečnostních složek (ABS)**, který spravuje veškeré písemnosti všech bezpečnostních složek z doby nacismu i komunismu, tedy nejenom Státní bezpečnosti, ale i Veřejné bezpečnosti, civilní a vojenské rozvědky. **Ředitelem Ústavu pro studium totalitních režimů je Ladislav Kudrna.** www.ustrcr.cz

Ústav pro studium totalitních režimů, Palác Archa, Na Poříčí 26, 110 00 Praha 1

Kontakt pro novináře: Petra Jungwirthová, vedoucí odd. komunikace/tisková mluvčí

M: 770 172 146

EM: press@ustrcr.cz